

GESTACIÓ DE L'INSTITUT DE PALEONTOLOGIA

Una esperança contra tota esperança

La història de l'Institut de Paleontologia es podria enfocar des de diversos angles, és a dir, a partir de certes donacions com, per exemple, la de l'egarenc VIDAL-CARRERAS, una part de la col·lecció de la qual s'exhibeix a la sala que porta el seu nom; o la del preparador de l'Institut, Pere ARÍS i TORRES, el qual durant més de deu anys va estar visitant cada dissabte els voltants del Papiol; fruit d'aquelles excursions és la magnífica col·lecció de fòssils d'Invertebrats i vegetals pliocènics que podem contemplar a la sala de "Pedro Arís; i, perquè no, la del propi CRUSAFONT que, el 1926, a la jove edat de 16 anys, juntament amb Ramon ARQUER i COSTAJUSSÀ, descobria el famós jaciment de Can Llobateres per enllaçar amb tota una seqüència d'excursions i campanyes que, durant tota la seva vida, varen anar succeint-se, primer, al llarg i ample de les comarques catalanes, especialment del Vallès -Penedès, i que, després, sense abandonar mai aquelles, es van estendre per tota la geografia espanyola.

No obstant, em vull referir concretament en aquest article a un aspecte apassionant i molt poc conegut de la biografia del Dr. CRUSAFONT: l'àrdua lluita i les vicissituds que va sostenir amb l'Administració, reflectides en l'abundant correspondència que va mantenir al llarg de molts anys amb el Dr. Jaume TRUYOLS i SANTOJA, el seu més íntim col·laborador.

(1) El primer treball conjunt d'ambdós, "Geocronologia y Paleontologia", data de 1947.

El sabadellenc Jaume TRUYOLS va començar a col·laborar amb el Dr. CRUSAFONT l'any 1947 (1). Quan aquest va guanyar, per oposició, la càtedra de Paleontologia de la Universitat d'Oviedo, es va traslladar allà amb ell, com a Professor adjunt. Amb el temps, CRUSAFONT passaria a ocupar la càtedra de Paleontologia a la Universitat de Barcelona i TRUYOLS restaria fins al dia d'avui a la capital asturiana, de la Universitat de la qual és catedràtic.

La separació física d'ambdós científics no fou, en absolut, obstacle perquè l'amistat que els unia no sofrís cap disminució; ans al contrari, va ser enfortida a mesura que passava el temps. Es va originar així entre els dos una abundant correspondència solament interrompuda per la mort del Dr. CRUSAFONT.

La lectura d'aquesta correspondència privada a la qual he tingut accés gràcies a l'amabilitat dels fills del malaguanyat científic i del propi Dr. TRUYOLS, m'ha donat la possibilitat de redactar un article sobre les vicissituds, problemes i angúnies de Miquel CRUSAFONT i PAIRÓ fins a aconseguir la construcció a Sabadell de l'Institut de Paleontologia, únic al món, així com de la seva lluita amb l'Administració. De tot això es dedueix que parlar de la història de l'Institut sigui parlar de CRUSAFONT, ja que la història del primer i part de la vida del segon formen una autèntica simbiosi.

No sabem en quin moment va néixer a la ment de CRUSAFONT la idea de construir un nou edifici on,

d'una manera digna, es pogués exhibir al gran públic i a la comunitat científica tota la riquesa paleontològica espanyola, especialment les restes de mamífers fòssils trobats al Vallès-Penedès, la majoria d'ells localitzats per CRUSAFONT al llarg de més de trenta anys de treballs de camp.

No obstant, si ens atenim a l'acta de la reunió del Patronat del Museu de la Ciutat, celebrada el dia 29 de desembre del 1957, a una de les sales de l'Alcaldia, presidida per l'alcalde-president d'aleshores de l'Ajuntament de Sabadell, el Sr. Josep M^a MARCET i COLL, veiem que es va plantejar "el problema de espacio en nuestro Museo... y tomar unos puntos de partida que orientasen las futuras actuaciones hacia un desglose de nuestro Museo". El Dr. Antoni MIRALLES i ARGEMÍ, delegat dels serveis de Cultura de l'Ajuntament i president del Patronat, fa una exposició de les reunions tingudes fins aleshores per ell mateix dient: "... e incluso desde el tiempo de su antecesor, Sr. SANMIQUEL, en las cuales se ha apuntado ya la conveniencia de dicho desglose de nuestro Museo". Desglossament que l'alcalde MAR-



CET va aprovar i al qual va donar suport en aquesta reunió, i que es faria de la següent forma: "Paleontologia, edificio de nueva planta sobre terrenos de la Caja de Ahorros. Las obras y conservación irían a cargo de la Excm. Diputación Provincial de Barcelona. Textil: Instalado en la Escuela Industrial, y a cargo del Gremio de Fabricantes y Patronato de la Escuela Industrial. Bellas Artes: a cargo de la Caja de Ahorros y en edificio independiente. Museo de la Ciudad: a cargo del Ayuntamiento y en el actual edificio de la calle de San Antonio".

Posteriorment va haver-hi modificacions, ja que a la construcció, instal·lació i manteniment del de Paleontologia contribuirien tres institucions: Caixa d'Estalvis de Sabadell, Ajuntament de Sabadell i Diputació Provincial de Barcelona. La Caixa d'Estalvis cediria els terrenys (450 metres quadrats) per a la construcció d'un edifici en la seva actual situació del carrer de l'Escola Industrial, 23; l'Ajuntament de la ciutat sufragaria els costos de certs serveis, tals com neteja, telèfon, aigua i llum d'altres de funcionament (en l'actualitat totes aquestes despeses van a càrrec de la Diputació de Barcelona), finalment, la Diputació Provincial construiria l'edifici del nou Institut de Paleontologia de Sabadell i al mateix temps es faria càrrec del personal i de la majoria del pressupost del Centre.

CRUSAFONT, que tantes vegades va proclamar, al llarg de la seva vida, el gran amor que sentia per Sabadell, la seva ciutat natal, tenia certes reserves i recels que l'Institut de Paleontologia en el transcurs dels anys, amb motiu del renom i el prestigi internacional que tenia ja la seva obra, fos traslladat a la Ciutat Comtal; d'aquí que, quan, definitivament, va fer cessió d'una part del material paleontològic i bibliogràfic (l'altra ja havia estat donada al Museu de la Ciutat i, per consegüent, a l'Ajuntament de Sabadell) establís una sèrie de clàusules, que trobem en una carta dirigida a l'Excm. Sr. President de la Diputa-

ció de Barcelona (10-2-61) que parlen per elles mateixes i de les quals ressaltem les més significatives:

"A NO SER DISUELTO EL MENCIONADO INSTITUTO Y, EN CASO CONTRARIO, QUE ESTAS COLECCIONES FUESEN DEVUELTAS A SU FAMILIA.

QUE EL INSTITUTO PROVINCIAL DE PALEONTOLOGIA RADICARIA SIEMPRE EN SABADELL.

QUE LA EXCMA. DIPUTACION SOSTENGA DIGNAMENTE AL CITADO INSTITUTO PROVEYENDOLE DEL PERSONAL NECESARIO A ESTABLECER, Y CON SUBVENCION QUE ASEGURE SU NORMAL FUNCIONAMIENTO...".

Més de deu anys varen passar des de les primeres temptatives fins a la inauguració oficial el 1969. CRUSAFONT veia que les obres de la nova institució no es començaven; TRUYOLS, mig de broma mig seriosament comentava en una de les seves cartes (22-11-63): "I del Museu Institut de Paleontologia, què hi ha?. La cosa progressa?. No haurà interferit pas amb el Pla de Desenvolupament del país?. Això sí que sembla l'obra de la Seu!". CRUSAFONT que, malgrat la lentitud de tanta burocràcia no solia perdre l'humor, alguna vegada defallia i així l'11-6-64 escrivia al seu amic: "Creu que estic boig ara amb aquest desordre de "interinitat" esperant el cèlebre "Institut", si és que algun dia puc veure'!! O potser el faran com a homenatge pòstum?"

CRUSAFONT, que s'havia caracteritzat sempre per la seva energia i per la seva constància, no comprenia la lentitud de l'Administració, es rebel·lava quan un determinat document havia de passar per moltes mans abans que arribés a les de l'interessat, i així, el 8-11-64, s'exasperava perquè encara no s'hagués firmat davant notari la cessió dels terrenys de la Caixa per a la construcció de l'Institut, quan portaven ja molts anys de converses per a la construcció



Pressa de possessió del Dr. Josep Vicenç Santafè com a sub-director de l'Institut (1976).

d'aquest i el més calent era a l'aigüera, segons se sap d'una carta del seu amic datada a Oviedo (15-11-64): "Sembla l'obra de l'Institut de Paleontologia!... Quan vàrem venir tots dos cap a Oviedo... fa tres anys d'això... donava la impressió que era cosa de quatre dies... i encara segueix encallat!".

Aleshores, les campanyes d'exploració i excavació estaven donant resultats molt esperançadors i positius; els fòssils ja no cabien a les dependències destinades per a ells a l'antic Museu; la correspondència amb els diversos departaments de Paleontologia (ja s'havien realitzat a Sabadell aquells famosos cursos internacionals d'aquesta matèria) nacionals i estrangers, així com l'intercanvi de publicacions era extraordinari; d'aquí que CRUSAFONT comencés a trobar-se ja incòmode en aquell



despatx del carrer de Sant Antoni. No tenia lloc on treballar i no li quedava espai per a guardar fòssils, llibres i separates. Així ho escriu al seu amic (21-11-64): "... només manca que hagi de "bucejar" entre mils de tiratges apart i entre el caos de fòssils reenterrats en caixes per tot arreu i que no recordo moltes vegades en quin "estrat" del Museu es troben".

Les dificultats, els problemes, els obstacles, no acovardien CRUSAFONT; al contrari, l'animaven a continuar, potser fins i tot amb més empenya. La prova d'això la tenim en una instància a l'Excm. Sr. President de la Diputació (3-3-65), en la qual deia entre d'altres coses: "Ayer hablando con mi querido amigo el ex-alcalde de Sabadell y ex-diputado, D. Antonio LLONCH, me sugirió que insistiera para la puesta en marcha de este Instituto Provincial de Paleontología, por el cual lucho desde hace ya más de cinco años. Con todo respeto, pero también con todo mi corazón, le pido quiera tener la bondad de dar las órdenes oportunas para que sea convocada la subasta de las obras del Instituto".

Mai no sabrem si fou conseqüència de la instància de CRUSAFONT, però el cert és que, el 30 de març del 1965, rebia una carta personal del President de la Diputació de Barcelona en els següents termes: "Me es grato comunicarle que con esta fecha nuestra Corporación ha aprobado, tras larga y laboriosa tramitación, el proyecto de operación de crédito en el Banco de Crédito Local, que habrá de hacer posible la financiación del edificio del Instituto de Paleontología...". El 5-4-65, el B.O.P. anunciava el projecte de construcció a Sabadell de l'Institut i el 1er de Juny del 1965, el President de la Diputació tornava a escriure a CRUSAFONT: "... se ha llevado al último Pleno de nuestra Corporación un dictamen sobre licitación de las obras para la instalación en Sabadell del Instituto de Paleontología. Vamos a ver si muy en breve tenemos la oportunidad de celebrar algún acto, muy sencillo, que marque la etapa inicial de las obras tan deseadas por todos...".

Ens imaginem la satisfacció de CRUSAFONT, el seu entusiasme i alegria quan, després de més de sis llargs anys de lluitar amb l'Administració, en l'escàs període de dos mesos rep aquelles dues reconfortants missives: la lluita amb l'Administració estava guanyada. El seu amic TRUYOLS, des de la capital asturiana, no podia dissimular el seu entu-

siasme, com ho reflecteix en aquella carta seva (3-1-66): "Gràcies a Déu que tenim Institut de Paleontología! Ja era hora! Ben bé podriem organitzar un "Te Deum" amb totes les de la llei. Bé ha costat prou arrancar-ho. Per aconseguir-ho hem hagut de fer passar tres alcaldes de Sabadell i tres o quatre Directores de la Caixa; l'únic que s'ha mantingut és el Sr. Marquès de Castellflorite... Em fa molta gràcia això d'enterrar de nou un fòssil del subsòl, en la primera pedra".

Així doncs, s'havia firmat davant notari la cessió dels terrenys de la Caixa d'Estalvis, s'havia decretat ja el projecte de tramitació de crèdit, la licitació de les obres i d'altres requisits. Era lògic de pensar en l'acte protocolari de "la primera pedra". No obstant, aquell acte no es va realitzar mai, encara que sí s'hi va pensar, segons es desprèn de la frase en la qual apareix la intenció de tornar a enterrar un dels fòssils trobats en el subsòl de Sabadell; d'on allò d'"enterrar de nou un fòssil del subsòl".

Per què no es va realitzar aquell acte? CRUSAFONT (26-5-1966) en una carta a l'Excm. Sr. President de la Diputació de Barcelona deia: "Ya vio que dejé pasar la oportunidad de aquel acto que habíamos proyectado de la colocación de la primera piedra del nuevo edificio... Pero si esto ocurrió no fue debido a otra cosa sino a la tremenda carga de trabajo y responsabilidades que pesan sobre mí y que limitan mis posibilidades de tiempo". Veritat a mitges i excusa molt pobre, si tenim en compte l'interès que CRUSAFONT tenia de veure ja iniciades, d'una vegada, les obres del "seu Institut", com tantes vegades solia dir. L'autèntica realitat no estava solament en l'excés de treball, ni tampoc solament en la falta de temps. Ell mateix ho diu al seu amic Jaume TRUYOLS (10-2-65): "Havia d'organitzar una "primera pedra", però no sé perquè em sembla que no es farà, perquè això demana perdre molt de temps que no tinc i... encara, humor que tinc menys. No sé si em caldrà fer una temporada de repòs. Estic un xic espantat de sentir-me com em sento. L'entusiasme és la darrera cosa que es pot perdre en mi i això és mal senyal".

Sense protocol de cap mena s'havien, doncs, iniciat ja les obres d'allò que havia de ser l'Institut de Paleontología. Havien passat més de deu anys des que es va començar a parlar del tema amb l'alcalde MARCET i ja tots creien, CRUSAFONT el primer, que la resta seria qüestió de poc

temps. Que n'estaven d'equivocats! Fins i tot ho estava la pròpia Administració. Allò era solament la primera fase; quan CRUSAFONT ho va comprendre, es va espantar: quan veuria el seu Institut acabat?. El dubte va afectar-lo tant, que va estar a punt d'abandonar la càtedra de la Universitat de Barcelona per dedicar-se plenament al seguiment de les obres del nou centre (16-4-66): "L'edifici de l'Institut està veient pujar les parets d'una manera rapidíssima i jo no tinc temps ni d'anar a la Diputació per a preocupar-me d'una colla de coses que reclamen l'atenció de cara a aquesta construcció... I a mi, dintre de poc, l'Institut a Sabadell em reclamarà un temps i una dedicació que ara veig impossible".

No se sabia res, ni tampoc s'havia fet cap previsió respecte a l'estudi dels interiors, de les seves instal·lacions, manteniment, personal, etc. CRUSAFONT, possiblement pensant que haurien de passar uns quants anys més per veure definitivament acabada l'obra, el 13 de febrer de 1967 escrivia a l'Excm. Sr. Pedro Gual Villalbí "en nom de Sabadell i de la Ciència", que l'edifici estava pràcticament acabat, encara que de les altres coses ningú no en sabia res: "I em temo que la cosa no quedi encallada aquí: Ara mateix estan canviant el Diputat de Cultura... tot l'exercici d'un Diputat per arribar a tenir només l'edifici... Estic a vegades autènticament desesperat: han transcorregut més de vuit anys i només tenim el gall. Però manca el farciment i la presentació, i encara el manteniment".

En aquestes circumstàncies, CRUSAFONT (6-5-67) va rebre una comunicació de l'Ajuntament de Sabadell en la qual li anunciaven la visita del nou Diputat de Cultura, Dr. BERINI, per al dia vuit de maig. Era lògic que en aquesta visita es parlés de l'estat actual de l'Institut, dels seus nombrosos problemes, de decoració, d'acabaments d'interiors i d'un llarg etc.; però allò que més sorprèn és que el Dr. BERINI, malgrat els mil i un detalls que faltaven per a l'acabament definitiu de l'edifici proposa una data d'inauguració. No tenim constància de la conversació que es va mantenir sobre això entre el Sr. BERINI i el Sr. BURRULL (alcalde de Sabadell), però el cert és que en una carta que CRUSAFONT va dirigir al President de la Diputació (11-5-67) es llegeix: "... y en la que el primero (es decir el Sr. Berini) me transfirió el deseo de V.E. de inaugurar el



día 18 de julio el Instituto Provincial de Paleontología". Mai no sabrem tampoc si la data proposada pel Sr. President a través del diputat ho era per tal de donar més honor al 18 de juliol o bé que l'Excm. Sr. Marquès de Castellflorite veia que els seus dies al davant de la Diputació s'estaven acabant. El fet és que abans del 18 de juliol, el Marquès de Castellflorite marxava d'ambaixador a Viena i la presidència de la Diputació requeia en l'Excm. Sr. José M^a MULLER i ABADAL.

Si el canvi d'un diputat, solament amb una petita parcel·la de poder en l'Administració, pot produir retards a determinats sectors, imaginem ara allò que suposa el canvi d'un President. No ha d'estranyar, doncs, el sobresalt de CRUSAFONT, meravellat primer pel fet d'haver-li fixat ja una data d'inauguració (ell mateix veia que l'Institut s'inauguraria amb una varietat de detalls pendents, però tant li feia, perquè ja era hora d'obrir les seves portes al públic de Sabadell) quan de sobte s'assabenta que hi ha un canvi a la presidència de la Dipu-

tació. Així, doncs, amb més raó escrivia de nou al catedràtic sabadellenc a Oviedo (27-6-67): "Mira que ara anar a ensopegar el canvi de President de la Diputació... Ah!, però jo no en tenia prou amb haver hagut de passar per dues renovacions dels ponents Diputats de Cultura... Ara havia d'anar a caure damunt del canvi de President...".

Malgrat tot, al llarg de l'any 1968 CRUSAFONT s'havia instal·lat ja en el nou Institut de Paleontologia. No estava acabat, ni ho va estar en el moment de la seva inauguració oficial; no obstant, la quantitat de material que s'exhibia en les seves vitrines era l'admiració de propis i estranys; era l'obra d'un home que havia dedicat més de trenta anys a gratar en els estrats ibèrics per descobrir, a través dels fòssils, els misteris de la vida del passat.

A finals d'aquell any, estaven ja tan avançades les instal·lacions que, el 12 d'octubre de 1968, CRUSAFONT escrivia de nou al seu col·laborador i amic: "Ara només ens manca acabar la gran sala de jaci-

ments de la resta d'Espanya... i aviat podré cridar el President de la Diputació perquè faci una visita prèvia a l'Institut i aleshores es podrà fer càrrec de l'enorme importància del que s'hi exhibeix".

Finalment, després de no poques vicissituds i lluites, tal com hem vist, el flamant Institut Provincial de Paleontologia obria les seves portes el dia 9 de novembre del 1969, en què s'inaugurava amb la presència de l'Excm. Sr. José M^a de MULLER i ABADAL, President de la Diputació de Barcelona. L'Institut Provincial de Paleontologia era la culminació d'una obra i una tradició que havia començat cap a l'any 1887, amb el descobriment d'una incisiva de rinocerontid als voltants de Can Barba, molt a prop de la Mancomunitat Sabadell-Terrassa; aquesta fou, doncs, la "primera pedra" d'allò que amb els temps hauria de ser l'"Institut Provincial de Paleontologia" i que a partir d'octubre de 1983 porta el nom d'"Institut de Paleontologia Miquel CRUSAFONT i PAIRÓ".

Josep V. Santafé i Llopis

- En l'esperit cristià hi ha una certa temença de viure i una certa alegria de morir.